

nietig⁴⁾ indien zij voorkomt in een overeenkomst, die voldoet aan de volgende vereisten:

- a. een overeenkomst is van geldleening of van vestiging van alijdurende renten, van verhuring⁵⁾ of verpachting of tot vestiging van een zakelijk recht op een onroerende zaak,
- b. aangegaan is vóór 27 September 1936,
- c. valt onder de uitdrukking „binnenlandsche overeenkomst”, zooals die in Art. 1b is omschreven,
- d. niet is een ter beurze van Amsterdam genoteerde geldleening (Art. 4).

De beide eerste vereisten en het laatste behoeven niet veel toelichting, terwijl ten aanzien van het derde de wet een zeer formeel criterium gegeven heeft: „Binnenlandsch” is een overeenkomst, waarbij de door den schuldenaar (bedoeld zal wel zijn den geld- of goudschuldenaar) aangegane verplichting

- 1°. uitsluitend of mede een guldens-schuld is ofwel uitsluitend (dus niet alternatief met iets anders) een gewicht aan goud of de tegenwaarde van een gewicht aan goud in guldens:
- 2°. op 26 September 1936 uitsluitend binnen het Koninkrijk rechtsgeldig zou kunnen zijn nagekomen (klaarblijkelijk is bedoeld: als de vordering dan opeisbaar zou zijn geweest en de crediteur niet met betaling in het buitenland zou genoegen genomen hebben).⁶⁾

Aangenomen, dat de strekking is om den crediteur te vrijwaren tegen depreciatie, kunnen wij als voorbeeld de volgende oplossingen geven:

- A. Ik verbind mij U te betalen de tegenwaarde van 1 KG fijn goud in guldens: *nietig* (want een binnenlandsche overeenkomst).
- B. Ik verbind mij U te betalen de tegenwaarde van 1 KG fijn goud in Engelse Ponden: *geldig* (geen binnenlandsche overeenkomst).
- C. Ik verbind mij U te betalen de tegenwaarde in guldens van £ x, te berekenen naar den zichtkoers op Londen van den dag der betaling: *geldig*⁷⁾ (geen „bepaald” bedrag van de munt van het Koninkrijk en ook niet de tegenwaarde van goud, dus géén binnenlandsche overeenkomst).
- D. Ik verbind mij U te betalen £ x of de tegenwaarde daarvan in guldens naar den zichtkoers op Londen op den dag der betaling: *geldig* (als C.).

Index-goederen en opzeggingsclausules zullen wel meestal nietig zijn; immers bijna steeds zal de eigenlijke schuld zijn uitgedrukt in een bepaald bedrag aan guldens (dus: binnenlandsche overeenkomst), terwijl dan afzonderlijk bepaald is, dat dat bedrag zal worden verhoogd in evenredigheid met de stijging van het indexcijfer, resp. dat een overeenkomst kan worden opgezegd bij depreciatie.

⁴⁾ Of vernietigbaar? De terminologie zegt niet veel, omdat de wetgever herhaaldelijk de woorden nietig en vernietigbaar door elkaar gebruikt. Wij neigen tot de vernietigbaarheid, omdat het hier betreft een ingrijpen van den wetgever in reeds bestaande contractuele verhoudingen, waarbij men toch partijen wel de vrijheid zal laten vrijwillig het pacta sunt servanda te handhaven.

⁵⁾ De Nederlandsche wetgever schijnt het tegenwoordig niet meer noodig te achten in een privaatrechtelijke materie de terminologie van het Burgerlijk Wetboek te volgen.

⁶⁾ Dit kan tot wonderlijke consequenties leiden, zooals Mr. Salomon in N.J.B. 1937 pag. 312 terecht opmerkt. Als mijn crediteur woont in Londen en niets is afgesproken moet ik in het algemeen in Londen betalen en blijft de goudclausule dus van kracht; verhuisde hij vóór 26 September 1936 naar Manchester, dan moet ik overeenkomstig art. 1429 l.l. in Nederland betalen en is de goudclausule vervallen!

⁷⁾ Mr. Okma, t.a.p. denkt hierover anders; o.i. ten onrechte, omdat men zich eenvoudig af te vragen heeft: is het een „binnenlandsche” overeenkomst.

Rest ons nog de bepaling van Artikel 6:

„Deze wet treedt in werking met ingang van den dag na dien harer afkondiging.

Zij werkt terug tot en met 26 September 1936”.

De wet is afgekondigd op 27 Mei 1937 en dus in werking getreden op 28 Mei 1937. Wat beteekent het tweede lid? O.i. dat betalingen op goudbasis, gedaan tussehen 26 September 1936 en 28 Mei 1937 kunnen worden teruggevorderd, voorzover zij overtreffen het bedrag, dat met inachtneming van deze wet zou moeten zijn betaald. Maar opzeggingen van pacht of hypotheek, op grond van een opzeggingsclausule gedaan? Als partijen feitelijk het contract nog niet beëindigd hebben zal de opzegging wel geen effect (meer) sorteeren; als zij een nieuwe overeenkomst gesloten hebben zal deze wel vernietigbaar zijn. Maar zal de oude dan herleven? En de reeds afbetaalde hypotheecaire geldleening? Kan men in dat geval het geleende bedrag op grond van nietigheid der opzeggingsclausule weer op de oude voorwaarden opvorderen? Ziedaar enkele vragen, omtrent wier beantwoording de wetgever zich niet schijnt te hebben bekommerd. Wij hebben gemeend de hoofdvragen van deze vragen-zware wet min of meer uitvoerig te moeten behandelen, maar mogen nu geen plaats meer in beslag nemen voor bijzonderheden.

Het resultaat van ons onderzoek is dus, dat voor de praktische toepassing van de wet het zwaartepunt meer ligt bij de vraag, of men te doen heeft met een binnenlandsche overeenkomst dan of al dan niet een goudclausule aanwezig is. En voor deze belangrijke vraag heeft men gelukkig een tamelijk duidelijk criterium.

P. W. KAMPHUISEN

DE INKOMSTEN- EN VERMOGENSBELASTINGEN EN DE DEPRECIATIE VAN DE GULDEN

§ 1. De leer van de vervangingswaarde.

Wie de rol kent, die de term „goed koopmansgebruik” in de jurisprudentie speelt, zal begrijpen, dat ik tot een zelfstandige waardering van de leer van de vervangingswaarde gedwongen ben, ten einde haar verhouding tot de inkomstenbelasting te kunnen bepalen. Want de belastingrechter (hier en later: met inbegrip van de belastingadministratie) zal, bij toepassing van deze leer door den ondernemer, die waardering gaan verrichten, en men vraagt thans van mij des rechters pad te verkennen.

De kennismaking van hetgeen Prof. *Limperg* en zijn medestanders pro, en vooral niet minder van hetgeen aanvallers contra de v.w. leer hebben geschreven, heeft mij tot de conclusies gevoerd, die, met de hier zeker nodige bescheidenheid, in deze § kort worden voorgedragen.

De quintessens van de v.w. leer is: Merk als winst (verlies) aan het verschil tussehen de opbrengst van het goed en de v.w. ten tijde van de verkoop, en niet het verschil tussehen de opbrengst en het vroeger voor het goed uitgegeven bedrag (uitgaafprijs) zoals meestal wordt gedaan.

M.i. kan een algemeen oordeel niet anders luiden dan dat deze gedragsregel economisch voortreffelijk is en van zeer groot belang voor ondernemer en maatschappij.

Deze instemming beduidt echter niet, dat ik de theoretische beschouwingen, die de verdedigers van de leer daaraan ten grondslag leggen, geheel gaaf acht; ik heb daartegen zelfs een vrij ernstige bedenking, die ook ten aanzien van de draagwijdte van de leer betekenis heeft — en die naar ik moet verwachten

door den belastingrechter zal worden gedeeld. De verdedigers concentreren zeer veel kracht om aan te tonen, dat de waarde van het goed voor den ondernemer *ten tijde van de verkoop* is de vervangingswaarde (normaliter) en niet de uitgaafprijs; deze stelling is m.i. juist. Maar zij leggen daarop dermate de nadruk, dat de indruk gewekt wordt, dat met deze aantoning meteen ook de vraag naar de grootte van de winst zou zijn beantwoord, nl.: de winst is het verschil tussen de opbrengst en de v.w. Terwijl in mijn ogen met die aantoning nog niets gezegd is over de vraag, wat als winst is te beschouwen, en nog de taak te verrichten blijft om de plaats te bepalen van het verschil tussen de v.w. en de uitgaafprijs, welk verschil verder conjunctuurverschil¹⁾ genoemd zal worden. Ten tijde van de inkoop was de uitgaafprijs de v.w. Is nu de verandering van de v.w. van het tijdstip van inkoop tot dat van verkoop winst (verlies)?

Deze vraag is het, die de verdedigers naar mijn smaak niet met de nodige aandacht of klaarheid hebben beantwoord.*)

Zie bijv. Drs. *Abr. Mey* in M.A.B. Januari 1931. In zijn hoofdstuk „*Limperg's* theorie in hoofdtrekken” wordt uitvoerig betoogd, dat er voor den ondernemer twee waardemaatstaven zijn, waarvan de belangrijkste is de v.w.; hiernaast komt de opbrengstwaarde in aanmerking als deze lager is dan de v.w. Dat is de kern van de door hem verdedigde waardeleer. En hieraan wordt dan als iets van zelf sprekends toegevoegd: „De waardeering naar v.w. brengt voorts met zich dat men slechts inkomen ziet ontstaan bij opbrengst boven de v.w. uit”. Hier wordt een gedachtenprong gemaakt, die ik niet kan volgen. Ook zijn voorafgaande Inleiding geeft ons de voorstelling, dat reeds uit die waardeleer de onderscheiding zou voortvloeien in wat echte winst is en wat „slechts bloote rekenkundige vermeerderingen van de grootte van het vermogen” (de conj. verschillen) zijn.

Nog scherper komt die gedachtenprong te voorschijn bij Drs. *S. Kleerekoper* op blz. 83 van zijn werk „*Bedrijfseconomie*” (3e druk), bij wien we in plaats van *Mey's* woorden „brengt voorts met zich” niet minder vinden dan: „Hieruit volgt onmiddellijk”.

Wat Prof. *Limperg* (M.A.B. Januari 1937) betreft: deze betoogt op blz. 3, kolom 2, eerst, dat de winst *uit de ruil* is het gunstige verschil tussen v.w. en opbrengst. „Er blijft dan echter nog de vraag te beantwoorden, welke betekenis het verschil tussen uitgaafprijs en v.w. der geruilde producten heeft.” En zijn antwoord luidt:

„De theorie leert ons nu in de uitwerking van het beginsel der vervangingswaarde, dat dit voordelig verschil geen verteerbaar inkomen is. De stijging van de uitgaafprijs tot een hogere vervangingswaarde is eigenlijk niets anders dan de stijging der vervangingswaarde van het ogenblik van verwerving tot het moment van de ruil van het product. Die stijging van de vervangingswaarde schept geen inkomen; het waardeverschil wordt door het goed en door het bedrijf vastgehouden. Er is geen vrucht gevormd.”

Ook dit bevredigt mij niet. „Het waardeverschil wordt door het goed en door het bedrijf vastgehouden” wekt al te sterk de voorstelling van: de door het conj. verschil verkregen geldmiddelen worden aangewend voor nieuwe inkoop en moeten

daarvoor aangewend worden.²⁾ Ik ben het er mee eens, dat de financiering beter verloopt bij toepassing van de v.w. leer dan bij niet-toepassing, maar dit is toch niet overtuigend ten aanzien van het winstbegrip. Rationele financiering op zich zelf bepaalt nu eenmaal de hoegrootheid van de winst niet. (Er is bij de verdediging van de v.w. leer — Drs. *Mey* — ook een onjuiste en overdreven voorstelling gegeven van de moeilijkheden die niet-toepassing van de v.w. leer ten aanzien van de financiering zou veroorzaken. Deze kunnen alleen in speciale gevallen ernstig genoemd worden).

Verderop (blz. 5 kol. 1) geeft Prof. *L.* nogmaals antwoord op de bewuste vraag, waarbij de nadruk wordt gelegd op de „economische verplichting tot vervanging”, maar ook dit brengt niet meer klaarheid.

M.i. moet het antwoord op die vraag een gedragsregel voor den goeden ondernemer zijn — zooals de bedrijfseconomie er vele met betrekking tot de winstbepaling geeft — en wel deze: Het conjunctuurverschil moet niet tot de winst (het verlies) gerekend worden, omdat de ervaring ons heeft geleerd, dat het gevolgd wordt door z'n tegendeel.

Deze regel berust op het inzicht, dat (ik gebruik de woorden van Prof. *L.* blz. 2, kolom 3, waarmee echter ook het oordeel van vele anderen wordt weergegeven): „economisch het begrip winst slechts zin heeft als grondslag voor de rationele behoeftenbevrediging van hen, wier inkomen in grootte afhankelijk is van de uitkomst van het productieproces.” Het is de rationele behoeftenbevrediging van den ondernemer (met inbegrip van den aandeelhouder en den tantiemist), die eist dat het positieve conj. verschil niet als (verteerbaar) inkomen wordt aangemerkt, en daarna het negatieve niet als verlies. Wat tegenwoordig dikwijls gedaan wordt, is een fout, die min of meer noodlottig is voor den ondernemer en voor hen, die van hem afhangen. Waar het conj. verschil naar alle waarschijnlijkheid gevolgd wordt door z'n tegendeel en een rationele behoeftenbevrediging op deze grond verbiedt met dat verschil rekening te houden bij de winstbepaling, heeft de bedrijfseconomie het recht te spreken van schijnwinsten en schijnverliezen.

Bij een algemene waardering van de v.w. leer dient ook rekening gehouden te worden met het maatschappelijk belang, dat in niet mindere mate deze gedragsregel eist. Bij stijgende prijzen zal de ware natuur van de positieve conj. verschillen — in het algemeen het gevolg van buiten de onderneming gelegen factoren, waartegenover later negatieve verschillen komen te staan — steeds herkend worden; niet alleen zal de ondernemer een zuiverder inzicht in de gang van het bedrijf verkrijgen en weten wat verteerd mag worden, maar ook zal aan lichtvaardige uitbreiding van het productie-apparaat een rem worden aangelegd. Verder zal de aandelen beurs bij haar gebruikelijke overdrijving naar boven en naar beneden op gezonde wijze geremd worden. Toepassing van de v.w. leer zal dus de conjunctuurgolven verzwakken. En er zijn weinig dingen, waaraan de economen hebben geleerd zo reikhalzend uit te zien als naar deze verzwakking.

Als maatschappelijke voordelen, waarover vermoedelijk vrijwel eenstemmigheid zal zijn te verkrijgen, mogen genoemd worden: verminderde verschillen (in de tijd) in vertering door de ondernemers, door stabilisatie van winst-uitkeringen en winst-opnemingen; verminderde verschillen in vertering, door verminderde beursfluctuaties; met als gevolg van deze verminderingen een vermindering van de prijsverschillen; ver-

¹⁾ De v. w. leer vraagt niet en behoeft niet te vragen, of de prijsveranderingen het gevolg zijn van oorzaken bij het geld dan wel van oorzaken bij de goederen gelegen.

*) Zie naschrift van Prof. Th. Limperg Jr. op blz. 130.

²⁾ Zie ook blz. 4 kolom 1: Wie het conj. verschil tot de winst rekent „zal zijn verteerbaar inkomen te hoog berekenen en tot vertering overgaan van dat deel van de opbrengst, hetwelk hij voor de aanvulling van zijn voorraad nodig heeft”.

minderde verschillen in de bestellingen van duurzame productiemiddelen; verminderde verschillen in de opbrengst van de belastingen, door stabilisatie van de opbrengst van de dividend- en tantiëmelasting, de inkomstenbelasting³⁾ en de belastingen, die met de vertering verband houden; grotere rechtvaardigheid op het gebied van de belastingheffing, door stabilisatie van de wisselvallige inkomsten, waardoor de onbillijke werking van een sterk progressieve jaarlijkse inkomstenbelasting wordt getemperd⁴⁾.

Ik aarzel niet de toepassing van de v.w. leer op grond van haar voortreffelijke werking ten aanzien van ondernemer en maatschappij, in het licht van onze huidige kennis van de conjunctuurbeweging, een belang van de eerste orde te noemen. De Nederlandse bedrijfseconomie verriecht dan ook, onder aanvoering van Prof. *Limperg*, met de verkondiging van deze leer zeer waardevolle pioniersarbeid.

Het wijzen op die werking is niets nieuws; ook Prof. *L.* en zijn medestanders hebben dit met nadruk gedaan. Ik heb alleen geen vrede met hun betoogwijze, omdat die niet voldoende duidelijk doet uitkomen, dat in de voortreffelijkheid van die werking ook de ware grond van de v.w. leer als regel voor de winstbepaling is gelegen (en niet in de, overigens juiste, stelling dat de waarde van het goed voor den ondernemer ten tijde van de ruil de v.w. is). En het is dus ook die werking, die de draagwijdte van de leer bepaalt en aan de regel — conj. verschil is geen winst of verlies — haar begrenzing geeft.

Zal hier een verschil van enige betekenis met Prof. *L.* e.s. te voorschijn komen?

De in het algemeen geldende regel moet naar mijn mening uitzondering lijden, indien en voor zover voor de, normaliter gerechtvaardigde, verwachting, dat het conj. verschil door z'n tegendeel zal worden gevolgd, niet voldoende grond bestaat.

Wanneer bijv. een groothandelaar zich niet in de eerste plaats ten doel stelt een regelmatige distributie over vaste afnemers, maar er vooral naar streeft om te profiteren van de prijsveranderingen, die het gevolg zijn van de conjunctuurgolven, en wanneer blijkt dat hij er ook in slaagt dat doel te verwezenlijken, dan houdt voor mij de juistheid van de v.w. leer op, zodra de rekening Conjunctuurverschillen een zodanige (positieve) hoogte heeft bereikt, dat de waarschijnlijkheid ontbreekt, dat even grote negatieve conj. verschillen zullen volgen.⁵⁾

Het moge gewenst zijn, dat men, wanneer dat punt bereikt is, terwille van het inzicht in 't bedrijf voortgaat met het onderscheiden van het conj. verschil en het verschil tussen opbrengst en v.w., maar ik voor mij kan aan de positieve conj. verschillen dan niet meer het karakter van verteerbaar inkomen ontzeggen. Uit een en ander volgt tevens, dat de toepassing van de v.w. leer niet voor alle ondernemingen even noodzakelijk geacht kan worden.

Ik erken, dat de toepassing van de v.w. leer er door boven-

staand relativisme niet eenvoudiger op wordt. Maar wordt de leer er onzuiverder of armer door?

§ 2. De inkomstenbelasting en de leer van de vervangingswaarde.

Op grond van de economische verdiensten van de v.w. leer mag men verwachten, dat de geneigdheid om met den, deze leer toepassenden, ondernemer mee te gaan bij den belastingrechter niet zal ontbreken. Tevens omdat de fiscale rechtvaardigheid daarmee gediend is. In § 1 is reeds op die rechtvaardigheid gewezen, voor zover de fiscale gevolgen onafhankelijk zijn van de houding van den belastingrechter (toepassing door naamloze vennootschappen) en verband houden met de progressie. Wordt de leer voor de inkomstenbelasting aanvaard, dan zal ditzelfde progressie-voordeel uitbreiding ondergaan ten aanzien van die ondernemingen, die niet als N.V. zijn georganiseerd, hetgeen ik in verband met de fiscale rechtvaardigheid een voordeel van betekenis acht; en bovendien zal dan een andere fiscale onbillijkheid zeer aan gewicht verliezen, nl. de onmogelijkheid om verliezen, die meer dan twee jaar oud zijn, te verrekenen.

Maar staat de wet den belastingrechter toe de v.w. leer te aanvaarden? Mijn antwoord luidt bevestigend.

De samenhang tussen het begrip „winst” in art. 7 van de wet en het verbod van aftrek „ter zake van het vormen of vergrooten van een reservefonds” in art. 11 mogen we aldus zien, dat laatstgenoemde bepaling overbodig is.⁶⁾ M.a.w. aftrek van een reserve *uit* de winst is verboden, en als een zekere „voorziening” niet uit de winst komt, is het ook geen „reserve” in de zin van art. 11, al draagt ze ook deze naam.

Het is een ten aanzien van de I.B. reeds lang erkend feit, dat men onder de naam „reserve” zowel winstreserves als niet uit de winst komende voorzieningen aantreft. Of men bijv. tegenover een zwakken debiteur (of een voorraad verouderde japonnen) een post plaatst, die men „afschrijving” noemt, dan wel een, die de naam „reserve” draagt, is niet beslissend; het hangt in beide gevallen af van de toekomstverwachting, van de mate van waarschijnlijkheid van inning van het bedrag (de waarde), of en in hoever men met een aftrekbare afschrijving dan wel met een winstreserve te doen heeft.

Er is bijna geen balanspost, waarmee niet in de grond van de zaak een toekomstverwachting wordt weergegeven; abstract gesproken is dit alleen met Kas niet het geval, praktisch gesproken ook niet met direct realiseerbare posten. De waarschijnlijkheid beheerst elke balans en elk winstbedrag. De Minister en de Hoge Raad aanvaardden dit ook — wel eens — ten aanzien van de I.B. In B. 5633 vinden we bijv. met betrekking tot een afgeboekte bedrijfsschuld de volgende, bedrijfseconomisch zuivere, overwegingen van de H.R.:

„dat ook al was de schuld civielrechtelijk niet tenietgegaan, de inning daarvan zoozeer onwaarschijnlijk was geworden, dat goed koopmansgebruik zeker toeliet om deze schuld voortaan te verwaarloozen;

dat hiertegen te minder bezwaar bestaat, omdat, mocht ten spijt van deze onwaarschijnlijkheid belanghebbende ooit nog tot eenige betaling worden verplicht, hij gerechtigd zou zijn het betaalde bedrag alsdan in mindering te brengen van de bedrijfswinst”.

De waarschijnlijkheid is beslissend; ongeacht de juridische zijde.

Bedrijfseconomisch even zuiver concluderend, maar iets min-

³⁾ Dit staat hier onafhankelijk van het wel of niet aanvaarden van de v.w. leer ten aanzien van het winstbegrip van onze inkomstenbelasting; op de toepassing immers van deze leer door naamloze vennootschappen zal de houding van den belastingrechter niet van invloed zijn.

⁴⁾ Nader door mij besproken in De Economist 1921 blz. 393 vlg.; zie ook publicatie no. 32 Vereeniging voor Belastingwetenschap blz. 12.

⁵⁾ Ook bij analyse van de inkooppolitiek van den industrieel kan de positieve omvang van de rekening Conjunctuurverschillen voldoende blijken, maar bij den groothandelaar stelt men zich dit gemakkelijker voor; want bij den industrieel denken we in de eerste plaats aan het streven om voordelen te behalen door de technische bewerkingen die hij de goederen doet ondergaan. Het zal dan ook wel geen toeval zijn, wanneer de aanvullers hun betoog illustreren met voorbeelden waarin de „koopman” optreedt; zie bijv. E. E. Harmsen in het Weekblad D.B. van 7 Augustus 1937 (p. 377).

⁶⁾ Conform Sinninghe Damsté, Inkomstenbelasting (5e druk) blz. 59.

der goed motiverend, besliste de H.R. in B. 3389, dat rekening moet worden gehouden met „eene aan de leverantie van verwarmingsinstallaties verbonden, en dus onmiddellijk vaststaande garantiEVERBINTENIS”. De geleverde installaties vertonen nog geen gebreken, maar de ervaring heeft geleerd, dat er waarschijnlijk wel gebreken te voorschijn zullen komen en de H.R. gelast de vermoedelijke omvang daarvan te schatten. De hier nodige voorziening is geen reserve in de zin van de wet, zegt de H.R. — al wordt het woord reserve ook gebruikt; het kan ook geen afschrijving zijn, aangezien geen tegenpost aanwezig is; hier is een derde categorie: de voorziening tegen waarschijnlijke, concreet aanwijsbare, toekomstige verliezen. De woorden „onmiddellijk vaststaand” mochten m.i. cum grano salis genomen worden. Er was in B. 3389 blijkbaar wel een juridische gebondenheid, maar zou de H.R. de voorziening niet toestaan, als de garantie niet contractueel vastgelegd maar alleen usance was (nodig voor de reputatie van de zaak)? De bedrijfseconomie eist, bij dezelfde mate van waarschijnlijkheid, dus bij gelijke economische positie, dezelfde voorziening; de belastingrechter kan zich hierbij aansluiten en behoort dit dan ook te doen. Maar, werpt men tegen, als de ondernemer, die geen verplichting heeft, z'n bedrijf zou staken, zou hij zich niets meer van die installaties behoeven aan te trekken. Welnu, dan wordt die kans op staking, evenals de andere kansen, verwerkt bij de bepaling van de grootte van de aftrekbare voorziening. Maar zij is evenmin een reden om niets toe te staan, als de kans, dat de man van B. 5633 z'n bedrijf reeds lang zal hebben gestaakt, als hij tot betaling verplicht wordt, en z'n verlies dan niet meer zal kunnen aftrekken, een reden vormt om zijn tegenwoordig waarschijnlijk voordeel onbelast te laten.

Niet altijd zijn de conclusies van de H.R. even goed als in B. 5633 en B. 3389 in overeenstemming geweest met de bedrijfseconomie; en daar, waar hij op het bedrijfseconomische terrein nog zoekende blijkt, daar is meermalen ook de fiscale rechtvaardigheid, die verlangt dat er bij overeenkomende economische omstandigheden een gelijke belastingdruk zal zijn, nog zoek.

Als een reder bij het schatten van de levensduur van z'n schepen, voor de bepaling van de afschrijving, rekening houdt niet alleen met de slijtage en de veroudering, maar ook met de kans op rampen, zal niemand hem aftrek van zulk een afschrijving voor de I.B. weigeren; hij draagt dan zelf het risico van die rampen. Als hij dit risico overdraagt aan een verzekeringmaatschappij en zijn afschrijving dienovereenkomstig verlaagt, krijgt hij aftrek van de premie. Maar hij kan, als hij zelf dat risico wil dragen en wenst na te gaan wat dit op den duur voor hem beduidt, ook de afschrijving laag berekenen alsof hij verzekerd was en jaarlijks een bedrag (gelijk aan de premie van het tweede geval of aan het bedrag dat hij minder afschrijft dan in het eerste geval) ten laste van de winstrekening brengen en ten gunste van een rekening, die veelal „reserve assurantie eigen risico” heet. Pik, zegt de H.R., een „reserve” (B. 2232, B. 2336, B. 2338, B. 4218).

Of wellicht beter, dit *zei* de H.R., want onze tegenwoordige hoogste rechter stelt de genoemde rechtvaardigheid wel zeer hoog. Van hem, die de arresten B. 5806 en B. 5807 heeft gegeven (over de aftrek van bijdragen aan een spaar- of voorzieningsfonds en over de aanspraken van den werknemer op pensioen of kapitaaluitkering), in welke arresten we het juiste richtsnoer vinden, dat een redelijke wetstoepassing eist dat bij gelijke economische positie een gelijke belasting wordt geheven, is een ander geluid ten aanzien van de assurantie eigen risico te verwachten, een geluid dat ook met de bedrijfseconomie in harmonie zal zijn. Als hij dat richtsnoer in B. 5806 en B. 5807, waar hij door de wetstekst belemmerd werd, volgt, dan zal hij

toch allicht hetzelfde doen daar waar die tekst hem niet hindert. Hij zal hier het bestaan van de „derde categorie” (voorziening tegen concreet aanwijsbare, waarschijnlijke verliezen) wel niet weer vergeten — zo min als hij dat deed in B. 3389 — en, bij gebruik van de naam „reserve”, ook weer daardoor heen weten te kijken.

Ik moet met deze voorbeelden volstaan en kan het betoog niet verder illustreren met de voorziening voor proces-risico (kan bijv. staan tegenover een debiteur, maar kan zonder directe tegenpost even nodig zijn), de voorziening voor kosten van Europees verlof van Indisch personeel (al of niet met contractuele verplichting), de premie-reserve van assuradeuren, enz.

Het is wellicht genoeg om te laten zien, dat den belastingrechter het recht niet ontzegd kan worden — en dat hij zich van dit zijn recht ook bewust is om de bedrijfseconomie te volgen in de onderscheiding van winstreserves en voorzieningen tegen waarschijnlijke, concreet aanwijsbare toekomstige verliezen, welke voorzieningen naar de bedrijfseconomie leert getroffen moeten worden alvorens de goede ondernemer van winst mag spreken.⁷⁾ Ook als een directe tegenpost ontbreekt.

Het komt mij zelfs voor, dat de wegen van de wetenschap, die bedrijfseconomie heet en die o.m. de juiste wijze van winstbepaling tot voorwerp van onderzoek heeft, en van den belastingrechter met betrekking tot de vraag: „wat is winst”, vrijwel nooit uit elkaar gaan; als men maar bij elk vraagstuk aan beide zijden bereid is het onderzoek ver genoeg voort te zetten.

Maar van blindelings volgen kan geen sprake zijn. Als de theorie bijv. iets zou leren, dat de ondernemers niet toepassen, kan men het den belastingrechter niet euvel duiden, dat bij hem twijfel rijst, of die theorie wel deugdelijk is. De bedrijfseconomie leert toch in de eerste plaats iets aan de ondernemers en deze zijn ook in de eerste plaats tot oordelen geroepen.

Hoe staat het nu met de houding van de ondernemers tegenover de leer van de vervangingswaarde? Hiermee gaat de bedrijfseconomie den ondernemer inprenten, dat hij wat verder vooruit moet zien dan hij in het verleden maar al te vaak gedaan heeft; dat de goede ondernemer niet alleen rekening behoort te houden met de waarschijnlijkheden op korte termijn maar ook met de iets verder in de toekomst liggende. Dat de bedrijfseconomie hierbij enige traagheid heeft te overwinnen, is geen wonder; hier leeft de wens om — tegenover zich zelf of tegenover derden — zo goed mogelijk voor de dag te komen, daar bestaat een tegenzin in verzwaring van de administratie.

Maar het beginsel heeft reeds burgerrecht verkregen. Zie onze levensverzekeringmaatschappijen, die de rente en dividenden van de effecten — het doel van de belegging — tot de winst rekenen, maar systematisch de koersveranderingen, positieve en negatieve, buiten de winstrekening houden en naar een afzonderlijke rekening brengen. (Wat zouden de publieke opinie en de Verzekeringskamer hebben gezegd als die maatschappijen de koersstijgingen van 1936 waren gaan uitkeren — gezien de kans dat de rentevoet over enige tijd weer zal stijgen?)

Andere bedrijven hadden, zonder bepaald systeem, reserves voor prijsverschillen gevormd, die in de depressiejaren zijn gebruikt; men zal ze nu terug zien komen. Weer andere hebben grote voorraden, ongeacht de marktprijs, onveranderlijk voor één, zeer lage prijs opgenomen. En zo zijn er meer wegen gevolgd om hetzelfde doel te bereiken: de volgende conjunctuurslag op te vangen.

⁷⁾ De accountants kunnen den belastingrechter helpen door het woord reserve alleen te gebruiken voor winstreserves en door bij de vorming van de bedoelde voorzieningen de kansen zo objectief mogelijk te schatten.

Wat de v. w. leer komt doen, is in het algemeen niet anders dan wat reeds onvolledig, ruw en te hooi en te gras werd gedaan, tot een bepaald, redelijk en doorlopend *systeem* verheffen. De goede ondernemers hebben haar reeds gesanctioneerd.

De Minister schijnt (resolutie 19 Januari 1937 no. 105) van mening, dat de Hoge Raad met zijn toetsen aan het goede koopmansgebruik bedoelt de voorwaarde te stellen dat een wijze van winstbepaling veelvuldig moet worden toegepast. Als de H.R. dit bedoelt (de wet verplicht hem tot niets), behoeft hij op deze grond de v. w. leer niet meer af te wijzen, gezien hetgeen reeds gebeurde. Maar als ik de bedoeling van de H.R. goed begrijp, stelt deze die voorwaarde niet; hij denkt aan een complex van factoren, waarin bijv. de redelijkheid en degelijkheid van de handeling, de systematische doorvoering door den belastingplichtige en misschien ook het veelvuldig voorkomen een rol kunnen spelen, maar de genoemde voorwaarde wordt als zodanig niet gesteld. Zou de H.R. anders, zoals in B. 5866, aanvaarden, dat een huizenexploitant voor de winstberekening de waarde van zijn huizen op en neer laat gaan met de prijsveranderingen? Zou zo'n boekingssysteem dikwijls voorkomen⁸⁾? Of zou men de afboeking van een schuld, zoals bedoeld is in het boven geciteerde arrest B. 5633, vaak ontmoeten? En stel eens, dat in een zekere bedrijfstak nog een verkeerde boekingsgewoonte bestaat en slechts enkelen een goede methode volgen, dan bestaat daar geen „goed koopmansgebruik” in de zin van en goed en veelvuldig toegepast. De ministeriële voorwaarde zou dan tengevolge hebben, dat we geen „winst” in de zin van de wet I.B. kunnen bepalen en dus maar van belastingheffing moeten afzien? Als een belastingaccountant een afschrijvingsmethode ontmoet, die hem uit de bedrijfseconomie goed bekend is en algemeen juist wordt geacht, maar die hij in de praktijk zelden ziet toegepast, adviseert hij dan om die methode niet te volgen? Ik betwijfel het, ook al bindt de wet hem *hier* (art. 10 al. 2) met zo veel woorden aan het goede koopmansgebruik.

Overigens zal het van de toekomstige houding van de ondernemers afhangen, hoe lang de Minister dit argument handhaaft.

De conclusie van deze § luidt, dat de weg naar den belastingrechter voor den toepasser van de v. w. leer open staat en dat hij zich allerminst blameert wanneer hij het goed recht van deze leer komt bepleiten. Wat die rechter zal doen? Er zit vrij wat nieuwlichterij in het vorenstaande. We zullen zien.

Een tweetal opmerkingen tot besluit.

Met betrekking tot de duurzame productiemiddelen moge het voorbeeld van den Minister in zijn resolutie van 19 Januari als uitgangspunt dienen: „Over het zesde jaar moet worden afgeschreven *f* 3900”? Als de v. w. leer dit zou beweren en de rechter het zou aanvaarden, zou het voor de fiscus nog geen ramp betekenen, want de consequentie zou zijn, dat, wanneer in het zevende jaar de vervangingswaarde van de machine weer daalt tot *f* 8000, geen afschrijving in aftrek komt maar een winst geboekt zou moeten worden van *f* 8400 — *f* 4900 = *f* 3560. M.i. bedrijfseconomisch een weinig aanlokkelijk beeld. Prof. *Limperg* (blz. 6 kol. 1) ziet dan ook liever *f* 1400 ten laste van de winst gebracht en *f* 2500 uit vroeger gevormde winstreserves geput, maar toch blijkt hij als 't niet anders kan die afschrijving van *f* 3900 te aanvaarden. Nu is niet precies te zien, waar zijn gedragsregels, die voortvloeien uit de algemene v.w. leer, ophouden en die, welke alleen verband houden met de depreciatie van de gulden beginnen. Maar blijvende bij de algemene leer zou ik ook hier willen opmerken, dat rationele fi-

nanciering en zuivere winstbepaling twee zijn, en willen stellen dat in het raam van die leer fraaier past om in het zesde jaar niet meer te doen dan *f* 900 afschrijven en *f* 500 ten laste van de winst naar een rekening Conjunctuurverschillen machines brengen. De plaatsruimte laat niet toe dit motiveren.

In de tweede plaats moge er op gewezen worden, dat — buiten de N.V. — de toepassing van de v. w. leer ten aanzien van de *verkochte* goederen geen onaangename gevolgen met betrekking tot de I.B. kan hebben. Deze kunnen zich wél voordoen, wanneer men de boekwaarde van voorraden en van duurzame productiemiddelen tot de vervangingswaarde gaat verhogen. Zeker, dit gebeurt niet om die verhoging tot de winst te rekenen, integendeel zelfs, maar de belastingadministratie zal waarschijnlijk beginnen met het wél te doen en of de H.R. dit zal keren is onzeker. En nodig, in de zin van inhaerent aan de v.w. leer, is die verhoging niet.

§ 3. De inkomstenbelasting en de depreciatie van de gulden.

Met betrekking tot de toepassing van de v. w. leer door den ondernemer en de gevolgen daarvan voor de inkomstenbelasting, kunnen m.i. de prijsveranderingen gedurende 1936 en de eerste acht maanden van 1937, die gedeeltelijk het gevolg zijn van de depreciatie van de gulden, als behorend tot de doorlopend golvende conjunctuurbeweging van de prijzen worden beschouwd. De omstandigheid, dat door een maatregel van den wetgever, het geld betreffende, het prijsniveau van verschillende goederen is beïnvloed, levert op zich zelf geen reden op voor een anders luidende conclusie. Dat zou wel het geval zijn wanneer was ingegrepen op dusdanige wijze, dat prijsveranderingen in tegen-gestelde richting, van deze omvang, bij een volgende conjunctuur-omslag onwaarschijnlijk zouden zijn. Maar zo groot is de invloed van die maatregel op het prijsniveau niet geweest, zoals naar ik meen de geschiedenis leert.

Wie dus vóór 1936 de v.w. leer reeds toepaste, zal naar we mogen verwachten, het positieve conj. verschil van 1936 of 1937 niet tot de winst zien gerekend, *omdat* dit ten dele — welk deel is onbekend — het gevolg is van de depreciatie van de gulden. En om die reden zal evenmin bij hem, die in 1936 of 1937 overgaat tot systematische toepassing van de v. w. leer, het conj. verschil belast worden.

Ook zal laatstgenoemde die bijtelling m.i. niet behoeven te vrezen, omdat hij *overgaat* van een ander systeem naar dat van de v. w., dus van systeem verandert. De Hoge Raad eist terecht continuïteit van boekingssysteem, maar even terecht erkent hij de toelaatbaarheid van overgang van het ene naar het andere systeem, indien de omstandigheden daarvoor gewichtige gronden opleveren (B. 6069). Die gronden zijn hier, dat de moderne studie van de conjunctuurbeweging hoe langer hoe meer de ogen van bedrijfseconomen en ondernemers opent; tevens dat goed ondernemersgedrag, bedrijfseconomisch beoordeeld, — dus afgezien van fiscale overwegingen — meebrengt, dat de overgang wordt bewerkstelligd bij opgaande conjunctuur.

Voor hem, die dus naar aanleiding van de depreciatie van de gulden de v. w. leer systematisch gaat toepassen, om dit ook te blijven doen, geldt de conclusie aan het slot van § 2: de weg naar den belastingrechter staat voor hem open en hij heeft een kans dat deze zijn winstberekening zal aanvaarden. De afwijzing van den Minister in diens resolutie van 19 Januari 1937 no. 105 geldt voor hem niet.

Maar een, ten aanzien van de wet I.B. gans andere, vraag is, welke de fiscale gevolgen zijn, indien een ondernemer *enkel* de prijsstijging, die het gevolg is van de depreciatie van de gulden, niet tot de winst zou rekenen; een maatregel dus los van het overigens door dien ondernemer gevolgde boekingss-

⁸⁾ Een vergelijking van B. 5866 met B. 5515 versterkt mijn zienswijze.

systeem, en ook los van alle andere prijsveranderingen die de betrokken goederen in de loop van de jaren ondergaan.

Ik laat nu de bedrijfseconomische waarde van die maatregel⁹⁾ in het midden, omdat m.i. het antwoord op de gestelde vraag reeds zonder een bedrijfseconomische waardering is gegeven. Dat antwoord luidt, dat de belastingrechter niet anders kan doen dan deze prijsverandering als belastbare winst aanmerken. En wel omdat de belastingplichtige treedt buiten het door hem gevolgde boekingssysteem, dat is: alle prijsveranderingen lopen over de winstrekening, zowel die waarvan de oorzaak is gelegen bij Nederlands of vreemd geld als bij de goederen. Op dit systeem dan één afwijking ten favoore van den belastingplichtige toe te staan gaat niet. Misschien omdat het een wettelijke maatregel ten aanzien van de gulden is? Maar waarom dan niet als er een wettelijke maatregel ten aanzien van bepaalde goederen wordt genomen? of een maatregel van de Nederlandse Bank ten aanzien van de gulden? of een wettelijke maatregel van Engeland ten aanzien van het pond? Ik zie hier geen voldoende grond.

Ook de op zich zelf juiste stelling, dat een verandering van de geldswaarde slechts een schijnwinst (-verlies) oplevert en dat men welvaart slechts op juiste wijze in goederen kan meten, kan m.i. hier niet baten. In de eerste plaats zou deze verandering dan systematisch in aanmerking moeten worden genomen. Maar bovendien lijkt mij de zienswijze van den Minister (res 19 Jan. 1937 no. 105) en van de II.R. (B. 3263) juist, dat onze wet, die beveelt het inkomen in geld of geldswaarde uit te drukken (art. 4) en die in art. 37 een vast verband legt tussen het bedrag van het belastbare inkomen en de te betalen belastingssom, niet toelaat bij de winstbepaling rekening te houden met waardeverandering van de gulden. Als we dus een inflatie als bijv. de Duitse zouden krijgen, zouden — indien de rechtvaardigheid dit zou eisen (denk eens aan de guldens waarmee de belasting zou worden betaald) — speciale wettelijke bepalingen uitkomst moeten brengen. Ook toepassing van de v. w. leer zou dan niet meer baten, omdat de waarschijnlijkheid van een opvolgende gelijkwaardige tegengestelde beweging zou ontbreken.

De v. w. leer, waarvan ik in § 2 het goed recht t.a.v. de I.B. verdedigde, richt zich enkel tegen de prijsbeweging, die een periodieke golving vertoont. Maar dan ook tegen elke zodanige prijsbeweging, onafhankelijk van de vraag of haar oorzaak bij het geld dan wel bij het goed is gelegen. Dus niet alleen tegen een prijsbeweging, die bij vele of alle goederen te voorschijn komt (en waarvan we de diepere oorzaak nog onvoldoende kennen), maar ook tegen periodieke prijsbewegingen, waaraan slechts één of enkele goederen zijn onderworpen en die het moderne onderzoek aan het licht heeft gebracht. (De samenvattende naam conjunctuurverschillen is dus wat te eng; het gaat om de periodieke prijsveranderingen die het gevolg zijn van buiten de onderneming gelegen factoren).

De Minister moge dus gelijk hebben, wanneer hij een winstberekening afwijst, die uitgaat van de stelling, dat de winstbepaling „ten doel heeft te waken voor het behoud van de in het bedrijf aanwezige goederen”, maar daarmee is niets gezegd tegen de mogelijkheid om rekening te houden met een systematische toepassing van de leer van de vervangingswaarde. Deze laat het wettelijk beginsel onaangetaast; bij liquidatie van de onderneming bijv. zullen de guldens, die er meer uit komen dan er in gestoken werden, belast worden, ongeacht de waarde van de gulden gedurende het bestaan van de onderneming.

§ 4. *De vermogensbelasting, de vervangingswaardeleer en de depreciatie van de gulden.*

Wanneer we met belastingen te doen hebben, vechten economische en juridische elementen dikwijls om de voorrang. Indien tegen het betoog van § 2 wordt aangevoerd: „Deze voorziening wordt getroffen voor een verwachte prijsdaling van goederen, die wellicht nog niet eens gekocht zijn, en ook niet gekocht behoeven te worden”, dan luidt het antwoord: Inderdaad, juridisch beschouwd behoeft niets gekocht te worden, maar economisch beoordeeld moet er gekocht worden. Want het staat zo goed als vast, dat het bedrijf wordt voortgezet;¹⁰⁾ en daarmee hebben wij bij het begrip winst rekening te houden.

Deze gedachtengang is voor de vermogensbelasting niet toelaatbaar, omdat de wet V.B. verlangt, dat men bij het maken van de doorsnee op 1 Mei slechts rekening houdt met wat er is. De wet V.B. stelt alleen belastbaar „zaken” en heeft daarmee een meer juridisch uitgangspunt gekozen dan met betrekking tot het winstbegrip van de inkomstenbelasting juist zou zijn. Alle goederen en rechten, en daartegenover alle juridische verplichtingen, tellen voor de vermogensbelasting mee, maar de goodwill, die geen „zaak” is in de zin van de wet, niet, evenmin als bijv. de kans, ook niet de allergrootste, op een erfenis.

Maar dan is de voorziening voor assurantie eigen risico, die geen juridische verplichting is, ook niet aftrekbaar (zolang er geen ramp is gebeurd), doch de garantieverplichtingen van den verwarmingsinstallateur en andere juridische obligo's weer wel. De waarschijnlijkheid speelt een rol bij de waardering, maar er moeten eerst zaken en juridische verplichtingen zijn om tot waardering te kunnen overgaan. Hier is geen plaats voor het meetellen van de post Conjunctuurverschillen. Artikel 9 van de wet (waardering overeenkomstig de laatste balans) brengt hierin geen verandering, omdat toepassing van dit artikel niet tot een lager kapitaalsaldo mag leiden dan zonder die toepassing wordt gevonden.

Hoewel het vorenstaande meebrengt dat het fiscale ideaal: „bij gelijke economische positie dezelfde belasting”, hier niet altijd verwezenlijkt wordt — bijv. is wel afrek mogelijk bij contractuele verplichting om de verlofskosten van Indisch personeel te dragen, maar niet indien alleen de usance bestaat om die kosten te vergoeden — is het toch juist dit ideaal, dat een tweede grond oplevert voor dezelfde conclusie. Onze wet eist nl. in beginsel (artt. 7 en 9), dat jaarlijks — ongeacht hetgeen geboekt wordt — bijv. voor de onroerende goederen, die tot de onderneming behoren, de verkoopwaarde op 1 Mei wordt geschat, en voor tot het bedrijf behorende effecten de beurswaarde; geheel anders dus als waartoe de goede koopman voor de I.B. verplicht is. Derhalve gaat niet alleen de waarde van alle vermogen buiten bedrijf, maar ook de waarde van belangrijke bestanddelen van het bedrijfsvermogen voor de V. B. met de conjunctuurgolven op en neer. Er is geen voldoende grond, waarom dit dan niet ook voor de andere delen van het bedrijfsvermogen zou gelden.

Na hetgeen in § 3 over de depreciatie van de gulden in verband met de inkomstenbelasting en in deze § over de vervangingswaardeleer in verband met de vermogensbelasting is gezegd, behoeft de verhouding van de gulden-depreciatie tot de vermogensbelasting verder geen afzonderlijke beschouwing.

's-Gravenhage, Aug. 1937.

W. J. DE LANGEN

⁹⁾ en haar praktische uitvoerbaarheid; de plaatsgevonden prijsveranderingen zijn slechts gedeeltelijk het gevolg van de depreciatie van de gulden.

¹⁰⁾ Indien er grond voor de veronderstelling bestaat, dat het bedrijf zal worden beëindigd, ontbreekt de volle waarschijnlijkheid van het meemakend van de volgende conjuncturomslag en moet hiermee bij de behandeling van de conj. verschillen rekening worden gehouden.

Naschrift

Met toestemming van den heer *De Langen* plaats ik hier deze noot, opdat diens beschouwingen niet tot misverstand t.a.v. mijn opvatting leiden.

De heer *De L.* wijst er op, dat in mijn artikel in het Januari-nummer niet voldoende is aangetoond, waarom conjunctuurwinsten niet als verteerbaar inkomen mogen worden aange-merkt; hij is van oordeel, dat mijn betoog in dit opzicht aanvulling nodig heeft. Ik geef zulks gaarne toe, al meen ik, dat men mij hier geen tekortkoming kan verwijten, daar ik in het Januari-nummer (evenals in dit nummer) geen verdediging of uitlegging van de theorie heb willen geven. Ik vatte de theorie kort samen. Intussen erken ik zonder voorbehoud, dat ik in 't algemeen een nadere uiteenzetting omtrent de theorie der vervangingswaarde en van de daarop gebouwde winst-theorie schuldig ben; met een verwijzing naar mijn colleges kan ik helaas niet volstaan. Ik hoop deze schuld binnenkort af te doen in verband met de arbeid der Commissie tot codificatie van geoorloofd Handelsgebruik der Vereeniging voor Belastingwetenschap.

Twee opmerkingen veroorloof ik mij in afwachting daarvan hier te maken.

In de eerste plaats wijs ik er op, dat ik de eigenlijke theorie der vervangingswaarde heb opgesteld zuiver als een waarde-theorie en dan ook de gronden voor die theorie uitsluitend heb ontleend aan overwegingen, welke voor de waarde van belang zijn, los van elke overweging van doelmatigheid t.a.v. financiering, vertering enz.

In mijn op de vervangingswaarde-theorie gebouwde winsttheorie speelt de doelmatigheid der berekening als grondslag voor de vertering daarentegen een beslissende rol, zoals de heer *De L.* dit ook wenst. Maar de redenering leidt niet tot dezelfde slotsom als die van den heer *De L.* met name wat betreft de betekenis van de vergankelijkheid der conjunctuurwinsten en het karakter van de niet verteerbare winst; ik zie daarin geen reserve voor conjunctuurverliezen, al mag ze worden aangewend voor bestrijding van die verliezen.

Th. L. Jr.

DE VERVANGINGSWAARDE EN DE FISCUS

In het laatste gedeelte van het opstel, dat ik in het Januari-nummer van dit blad schreef over *De gevolgen van de depreciatie van de gulden voor de berekening van waarde en winst in het bedrijf*, heb ik enkele vragen onder de ogen gezien met betrekking tot de heffing der inkomstenbelasting. Ik bepleitte daar de aanvaarding door de fiscus van de grondslag der vervangingswaarde bij de bepaling der bedrijfswinst. Erkennende, dat het voor de fiscus niet gemakkelijk zou zijn aan deze wens te voldoen en ook erkennende, dat de jurisprudentie moeilijkheden deed verwachten indien de belastingplichtige het beginsel der vervangingswaarde zou toepassen, met name in geval van afwijking van een vroeger gevolgde gedragslijn, betoogde ik nochtans, dat zowel de billijkheid als de economisch goede fiscale politiek eisten, dat deze bezwaren zouden worden terzijde gesteld, althans onder de ogen gezien.

Sedertdien heeft de Minister van Financiën — blijkbaar naar aanleiding van hetgeen ik kort tevoren had gezegd in een vergadering van het Nederlandsch Instituut van Accountants — een rondschrijven gericht „aan heeren Directeurs der directe belastingen, enz.”, gedateerd 19 Januari 1937, waarin een waarschuwing wordt uitgesproken tegen de aanvaarding van

het beginsel der vervangingswaarde bij de heffing van de belastingen naar inkomen en vermogen. Reeds kort na de verspreiding dezer circulaire verluide iets omtrent haar inhoud in de pers, doch het rondschrijven werd niet gepubliceerd — dat lag ook niet in de aard van de circulaire — en buiten de ambtelijke kringen tastte men derhalve in het duister omtrent de inhoud en dus ook omtrent de zienswijze van den Minister. Van oordeel zijnde, dat het voor de goede toepassing der fiscale wetten in het algemeen en voor de oplossing van het onderhavige vraagstuk in het bijzonder nuttig is, dat de belastingplichtigen en hun raadslieden worden ingelicht omtrent de zienswijze van de fiscus, richtte ik tot den Directeur-Generaal der Belastingen het verzoek om toezending van een exemplaar der circulaire met machtiging tot publicatie. Het verheugt mij, dat ik op dit verzoek een gunstige beschikking ontving en de lezer vindt nu het rondschrijven achter dit opstel afgedrukt. Ik zal hieronder gelegenheid vinden om mijn oordeel over de inhoud van het stuk te zeggen; te dezer plaatse wens ik mijn waardering uit te spreken voor het royale gebaar van den Directeur-Generaal.

Inmiddels is over het vraagstuk het een en ander geschreven. De bezwaren zijn het meest uitvoerig uiteengezet door den Inspecteur *W. H. Meyburg* in de Naamlooze Vennootschap van 15 Mei 1937. Ik wil ook diens beschouwing in mijn onderstaande uiteenzetting betrekken.

*
* *

Ik wil in dit opstel niet de theorie der vervangingswaarde ontwikkelen noch haar tegenover andere opvattingen met betrekking tot het vraagstuk der economische waarde verdedigen. Het komt er thans niet op aan, of de theorie der vervangingswaarde de juiste oplossing brengt van het probleem der waarde in de voortbrenging; het is nu slechts de vraag, welke betekenis een bedrijfs- en een winstpolitiek, gebaseerd op die theorie, uit fiscaal gezichtspunt heeft en of haar toepassing fiscaal geoorloofd is. De Minister en de Heer *Meyburg* bestrijden niet de theorie zelve, maar zij verzetten zich tegen haar toepassing met betrekking tot de fiscale heffingen. Trouwens, indien het er om ging een onderzoek in te stellen naar de grondslagen van de berekening der bedrijfswinst, dan zouden we met een analyse van het beginsel der vervangingswaarde op zich zelf niet kunnen volstaan; de theorie van de winst omvat heel wat meer dan de theorie der vervangingswaarde. Ik wil dus voor ditmaal doen alsof de juistheid van de theorie der vervangingswaarde door de bedrijven als grondslag voor de bepaling van de grootte der winst is erkend. Hoe staan we bij die veronderstelling ten aanzien van het fiscale vraagstuk?

Alvorens ik deze vraag ga onderzoeken wil ik nog even in enkele woorden vermelden, welke normatieve regelen de theorie der vervangingswaarde voor de berekening van de bedrijfswinst in geval van stijging der prijzen geeft.

Winst is niet het voordelig verschil tussen de uitgaafprijs — d.i. de som van de offers gebracht om het verkochte product te verwerven of te vervaardigen — en de opbrengst, maar slechts het gunstig verschil tussen de opbrengst en de hogere vervangingskosten. De hogere vervangingsprijs geeft de grootte aan der economische vervangingsverplichting, welke door de verkoop van het product is ontstaan; eerst na dekking van die verplichting levert de opbrengst verteerbaar inkomen op. Deze algemene regel houdt ten aanzien van de kosten van het gebruik der duurzame productie-middelen, welke kosten in de afschrijvingen tot uitdrukking komen, het voorschrift in, dat de sedert de vorige afschrijving door de stijging van de vervangingskosten ontstane achterstand in de dekking van de eco-